

Colin Swatridge

-

TRANSILVANIA
ADEVĂR, MIT, PERSPECTIVĂ

Colin Swatridge

TRANSILVANIA

ADEVĂR, MIT, PERSPECTIVĂ

Traducător: Bianca-Oana Han

Argonaut
Cluj-Napoca
2024

Volumul în limba engleză a apărut la Editura Argonaut în anul 2019.

Tehnoredactare: Mădălina Găină (Braeș)

Copertă: Sebastian Stachowski © Corvina Books, Budapest

Traducător: Bianca-Oana Han

© Colin Swatridge

Editura Argonaut | www.editura-argonaut.ro

Str. Ciucaș, nr.5/15

Cluj-Napoca

Tel. 0730.015.485

e-mail: edituraargonaut@yahoo.com

Editura Argonaut este acreditată CNCSIS/CNCS din anul 2002

Națiunile sunt clădite pe versiuni romanțate ale originilor lor: legende în care strămoșii noștri au fost un soi de giganți. Dovezile sunt mereu fragmentare. Faptele nu sunt reprezentă adevăr, deși fac parte din el - informația nu reprezintă cunoaștere. Iar istoria nu reprezintă trecutul - este calea pe care am cultivat-o pentru a ne rânduî neștiința față de trecut.

Hilary Mantel
The Guardian, 3/6/17

Introducere

Când românii care locuiesc în Transilvania sunt întrebați: „De unde ești?”, de regulă ei răspund „din Transilvania”. Aproape invariabil răspunsul la asta e: „Aha! Dracula!”, pentru că Dracula este singurul lucru pe care toată lumea îl știe despre Transilvania, în ciuda faptului că cea mai mare parte a romanului semnat de Bram Stoker este situat mai degrabă în Whitby, Anglia, decât în orice loc recunoscut ca fiind în Transilvania.

De ce răspunsul acestor români la această întrebare nu este „România”? Vor ei oare să fie considerați compatrioții lui Vlad, fiul lui Dracula, sau Vlad Țepeș? Probabil că nu, dar preferă să li se asocieze numele cu o legendă, decât să li se spună români, pentru că știu - sau cred ei că știu - ce crede lumea despre români. „Ungurii” care locuiesc în Transilvania își spun unguri, mai ales pentru că se consideră naționali unguri în exil. România nu este foarte bogată și cetățenii de etnie rromă (care, la cele trei procente și ceva din populația de români, nu sunt totuna cu românii, cum am auzit că se pretinde) și-au găsit drumul către Europa Occidentală înainte de 2007, când România a aderat la Uniunea Europeană. În consecință, se crede despre români (sau așa cred ei că se crede) că sunt europeni de mâna a doua - și asta doare.

Probleme există încă de dinainte de 2007 și îi afectează atât pe unguri, cât și pe români - și mai cu seamă pe aceia care au naționalitate dublă și care trăiesc în Transilvania. Tensiunea dintre cele două nații datează încă de la începuturile amândurora, dar a ajuns la un climax în 1920. S-a întâmplat când, la Conferința de Pace de la Paris, de după Primul Război Mondial, a fost așezată ultima piesă pe harta Europei, prin desprinderea Transilvaniei de Austro-Ungaria și alipirea ei României. Acest lucru a constituit punctul culminant al unei ambiguități vechi de secole: a făcut

Transilvania parte din Ungaria, sau a fost o provincie (semi-) autonomă? Era ea locuită doar de câțiva țărani neșcoliți când au ocupat-o ungurii pentru prima dată, sau era încă un mândru avanpost al Imperiului Roman? Era ea ungurească pentru că unguri s-au stabilit acolo, au construit orașe, au exploatat resursele naturale ale zonei, sau era românească pentru că numărul românilor care trăiau acolo a fost dintotdeauna mai mare, sau devenit tot mai mare, față de cel al ungarilor?

De unde vine numele țării? Există multă confuzie în acest sens. Țara este formată din ceea ce erau odată trei provincii separate: Transilvania (odată numită Dacia); Țara Românească, la sud de Carpați (acum numite sub-provinciile Oltenia și Muntenia); și Moldova, la est. În Evul Mediu, locuitorii provinciei din sud erau numiți „valahi” și părți din regiune erau cunoscute drept „Rumelia” sau „Rumania”. Se presupune că cel de-al doilea termen ar putea, sau nu, să fie fi derivat dintr-un cuvânt slav (*rumân*), care înseamnă „sclav”, ceea ce denotă un statut social inferior. Țara Românească și Moldova au fost asuprite de turcii otomani, care le numeau „Cele Două Principate”. La sfârșitul anilor 1700, numele „România” era folosit pentru a sublinia presupusa origine romană a nației și proveniența latină a limbii. (Litera „â” se pronunță precum litera „a” din cuvântul englezesc „Roman”). Aceasta este scrierea corectă a denumirii țării, denumire adoptate de cele două Principate în urma Unirii din 1861; și aceasta este denumirea sub care erau cunoscute cele trei principate după Marea Unire de la 1 Decembrie 1918. Bretonii continuau să folosească „Rumania” sau „Roumania”; la fel ca făceau și ungurii, anume pentru a nega pretenția că „rumânii” erau descendenți ai romanilor. (În perioada stalinistă, la sfârșitul anilor 1940/începutul anilor '50, numele se scria „Romînia”, pentru a da mai mare însemnătate originii slave, în fața celei

latine - „i” se pronunță exact la fel ca și „â”; apoi, în 1965, când s-a instalat naționalismul, „â” a revenit).

Transferul Transilvaniei dinspre Austro-Ungaria către România s-a pecetluit în 1920, cu Tratatul de la Trianon. Nu a fost un tratat foarte discutat în Europa de Vest, unde atenția se concentra asupra reducerii din influență a Germaniei și asupra modalității în care aceasta ar urma să plătească despăgubiri de război. Conferința de Pace a durat destul de mult, iar Occidentul se săturase deja. Dar Trianonul a fost cataclismic. Acel tratat a marcat finalul unui lung parcurs al conștiinței naționale: ungerii începeau să simtă ce înseamnă să fie „maghiari”; din 1867 își câștigaseră un fel de independență față de Viena; iar în 1896 sărbătoreau ziua de naștere a țării - despre care se zicea că ar avea o mie de ani. De cealaltă parte a graniței în Transilvania, românii majoritari tânjeau de multă vreme să își exprime identitatea, originea, limba, cultura națională în moduri care să îi diferențieze față de stăpânii unguri. Când cele două provincii Țara Românească și Moldova s-au unit, mai întâi sub A.I.Cuza (în 1859), iar apoi sub regele Carol I (din 1866), bineînțeles că și românii din Transilvania au început să privească spre noua capitală, București și să caute susținere în lupta lor pentru identitate națională.

Trianonul a marcat un final, dar și un început: a sădit sămânța unui nou motiv de nemulțumire - din partea ungerilor, de data aceasta. Pentru mai bine de un secol au existat tensiuni între Ungaria și România, iar Transilvania este terenul pe care se joacă jocul *trasul frânghiei*. Cele două „națiuni” trăiesc împreună și interacționează; mulți transilvăneni vorbesc fluent ungurește și românește, și privesc zâmbind înainte - dar, la fel de mulți (de ambele părți) vorbesc numai una dintre limbi, și privesc înapoi în crunțați.

Ceea ce încerc eu să fac prin această scurtă carte, este să exprim viziunea unui reprezentant ungar, pe de-o parte,

și a unui reprezentant român, pe de altă parte, în primul rând asupra a ceea ce s-a întâmplat în 1920; apoi, asupra măsurii în care Transilvania a fost ungurească sau românească, de la începuturi; iar apoi, asupra situației ungarilor care trăiesc în Transilvania de la Trianon încoace. Sunt conștient că nu poate exista o singură viziune reprezentativă pentru oricare din părți. Probleme de stringentă complexitate nu pot fi reduse la o singură abordare. Cu toate acestea, pornind de la ce am citit, am văzut, am ascultat de-a lungul anilor, îmi exprim părerea în legătură cu poziția ungurească (în Capitolele 1, 4 și 7), (conform căreia Trianonul a fost o greșeală de mari proporții) și cu poziția românească (în Capitolele 2, 5 și 8) (conform căreia a fost o compensație necesară a unei nedreptăți istorice), și analizez în mod echilibrat cele două părți.

Între aceste perspective - descrise, sper, în mod just și nu caricaturizate - se vor contura trei capitole (3, 6 și 9) în care voi prezenta propriile-mi impresii legate de Transilvania de azi: de locul propriu-zis - cum arată și cum se simte el; de oameni care trăiesc acolo, unguri și români, în mod particular; și, lăsând la o parte istoria, de problemele resimțite puternic în provincie. Repet, aceste capitole au la bază ceea ce am citit, ce am văzut, ce am ascultat când am vizitat regiunea, sau între vizitele mele acolo. Mă refer la discuțiile directe cu colegii, studenții și cu prietenii în locul cărora am încercat să mă pun.

Am locuit în Târgu Mureș/Marosvásárhely și nădăjduiesc să reprezint viziunea oamenilor pe care i-am întâlnit aici; dar am mai călătorit și în alte părți ale Transilvaniei și lecturile mele includ istorii ale României întregi.

Mi-ar plăcea să cred că ungarilor și românilor care citesc acele capitole la persoana întâi plural (cum s-ar zice) în special, sunt conștienți de faptul că adevărul nu se află într-unul de-o parte, sau de alta. S-ar putea ca adevărul să nu fie

nici măcar pe undeva la mijloc. Asta am ajuns să credem după ce am luat în considerare multe argumente solide și bine-intenționate. Sper să le câștig încrederea în cele ce urmează.

TOPONIME ÎN TREI LIMBI

Română	Maghiară	Germană
Ardeal/Transilvania	Erdély	Siebenbürgen
Aiud	Nagyenyed	Enyeden
Alba Iulia	Gyulafehérvár	Karlsburg
Brașov	Brassó	Kronstadt
Cluj-Napoca	Kolozsvár	Klausenburg
Oradea	Nagyvárad	Grosswardein
Satu Mare	Szatmárnémeti	Sathmar
Sfântu Gheorghe	Sepsiszentgyörgy	Sankt Georgen
Sibiu	Nagyszeben	Hermannstadt
Sighișoara	Segesvár	Schässburg
Târgu Mureș	Marosvásárhely	Neumarkt
Timișoara	Temesvár	Temeswar
Turda	Torda	Thorenburg

Cuprins

Introducere	7
Capitolul I <i>„Ungaria a fost mutilată”</i>	13
CAPITOLUL II <i>„Transilvania a fost eliberată!”</i>	31
Capitolul III <i>Locurile</i>	49
Capitolul IV <i>„A fost a noastră de la început”</i>	65
Capitolul V <i>„Noi am fost cei dintâi aici”</i>	81
Capitolul VI <i>Oamenii</i>	101
Capitolul VII <i>„Am fost persecutați”</i>	123
Capitolul VIII <i>„Suntem români cu toții”</i>	141
Capitolul XIX <i>Problemele</i>	165
Documente la care se face referire în scrierea acestei cărți	187